

به جدول اساسى مربوط به بودجه ى سه سال اخير (۱۳۹۶-۱۳۹۸) نگاهى بيغكنيم. مى بينيم كه در دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ (و هم چنين چند سال پيش كه فعلاً به آن كارى نداريم) انقباضى است. يعنى اين كه با توجه به نرخ تورم رسمى (كه من آن را البته كم تر از نرخ واقعى مى دانم) اين بودجه ها آب رفته اند، و نمى-توانند محرک توليد و تقاضا باشند. البته كه بودجه شركت هاى دولتى در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ در حدود ۵۰ درصد افزايش يافته است اما اين افزايش، كه بيشتر از نرخ تورم است، بيشتر به بادكنكى

شدن بخش هاى مالى اقتصاد دولتى، كه خود در خدمت سودرسانى به بخش مالى خصوصى اند (و اين در ذات سياست ها و تهديد هاى اقتصادى اين دولت قرار دارد) مربوط مى شود. بودجه عمومى از ۴۰۰ و ۴۴۴ تریلیون تومان در سال هاى ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ به ۴۷۰ تریلیون تومان افزايش يافته است، يعنى نخست ۱۰ درصد و سپس كم تر از ۱۰ درصد رشد كرده است. كاهش شيب منحنى بودجه عمومى به قيمت هاى جارى بيشتر ناشى از كاهش واقعى تملك دارايى هاى سرمايه اى، يا همان بودجه ى عمرانى است (به سطر ۱۶ در جدول ۱ نگاه كنيد)

جدول ۱- ارقام اصلى بودجه كلى و بودجه عمومى دولت در سال هاى ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ (ارقام به تریلیون تومان)

شماره	موضوع (به تریلیون تومان)	1396 مصوب	1397 مصوب	1398 لایحه
1	منابع بودجه کل ^۱	1152	1223	1703
2	بودجه شرکتها و مؤسسات دولتی	801	839	1275
3	بودجه عمومی	399	444	479
4	بودجه عمومی ^۲	399	444	479
5	منابع درآمد ملی بودجه عمومی	174	216	209
6	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای	119	108	148
7	واگذاری داراییهای مالی	54	63	51
8	درآمدهای اختصاصی	52	57	71
9	محل تأمین درآمدهای بودجه عمومی ^۳	174	216	209
10	مالیاتها	116	142	154
11	حاصل از مالکیت	28	38	25
12	فروش کالا و خدمات	9	11	10
13	جرایم و خسارات	7	8	5
14	سایر	14	17	15
15	کل هزینه‌ها ^۴	399	444	479
16	هزینه‌های عادی	254	294	321
17	تعلک داراییهای سرمایه‌ای	71	62	62
18	تعلک داراییهای مالی	22	31	25
19	سایر (از محل درآمدهای اختصاصی)	51	57	71
20	محل خرج هزینه‌های عادی	254	294	321
21	جاری	128	100	119
22	رفاهی، بارانه، بلاعوض	105	119	141
23	سایر	21	75	61
24	کسری ^۵	32	32	26

برای آن که ارقام بودجه از ارقام جاری به ارقام ثابت تبدیل شوند لازم است نرخ های تورم را نیز در اختیار داشته باشیم. در جدول شماره ۲ این ارقام (رسمی و منتشر شده از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران) داده شده اند:

جدول ۲ نرخ تورم (درصد): ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷

سال	1394	1395	1396	1397 (تا آبان 1397)	1397- پیش‌بینی تا پایان سال
نرخ	11/9	9	9/6	18/4	27/6

البته به گمان من این ارقام (شامل پیش بینی سال ۱۳۹۷) کمتر از ارقام واقعی اند. نرخ تورم (کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری برای سال ۱۳۹۷ را نمی توان کمتر از ۴۰ درصد دانست). به این ترتیب در بودجه ی سال ۱۳۹۸، که بودجه ی کل معادل ۱۷۰۳ تریلیون تومان و ۳۹ درصد بیشتر از سال پیش است، باید رشد را تقریباً صفر یا برحسب آمار رسمی ۱۱ درصد دانست. بودجه شرکت ها و موسسات دولتی رشدی نزدیک به ۵۲ درصد داشته اند که در عمل این رشد به طور

واقعی باید کمی بیش از ۲۴ درصد و با برآورد من باید در حدود ۱۲ درصد باشد. در همان حال، چنان که متذکر شدم، رشد ارقام جاری بودجه عمومی ۱۰ درصد و رشد واقعی آن با آمار رسمی منفی ۱۷.۶ درصد و با برآورد من منفی ۳۰ درصد باشد

این، در وضع فعلی یعنی بسته شدن و انقباض بودجه عمومی و گشوده شدن (انبساط) بودجه شرکت ها و موسسات دولتی که وجه پولی و مالی در آنها غالب است چیزی نیست جز چشم انداز ادامه ی کساد ی به اضافه تورم. منشاء اصلی این وضع البته کاهش درآمدهای نفتی است. به طور کلی درآمد ناشی از واگذاری دارایی های سرمایه ای از ۱۰۸ به ۱۴۸ تریلیون تومان افزایش یافته است که به معنای ۳۸ درصد رشد است که با فرض من در مورد نرخ واقعی تورم به طور واقعی چیزی بر درآمد نمی افزاید و بر اساس آمارهای رسمی فقط در بردارنده ی ۱۰ درصد رشد درآمد است. اما دست یابی به این رقم در سال ۱۳۹۸ نیز جای تردید دارد. به این ترتیب که گرچه وضع ایران از جهت بازارهای فروش نفت در برابر تهدیدها و فشارهای آمریکا بهبود نسبی حاصل کرده است ما دست یابی به فروش روزانه ۱.۵ میلیون بشکه نفت با بهای ۵۵ دلار در هر بشکه به ویژه از حیث مقدار فروش نسبتاً دشوار به نظر می رسد. البته شاید افزایش محتمل بهای نفت خام کاهش امکان فروش را جبران کند

از طرف دیگر قرار است دولت از محل صندوق توسعه ی ملی معادل ۲۰ درصد و از محل فروش گاز معادل ۱۴.۵ درصد نیز افزون بر رقم ۱۴۸ تریلیون تومان کسب درآمد کند. دستیابی به این هدف البته کاملاً محتمل است زیرا بخشی از آن برداشت از موجودی و بخش دیگر فروش گاز در کشور است که دولت در آنها دست بازی دارد. اما این هر دو می توانند از عوامل تورم زا و فشار بر بنیه ی اقتصادی خانواده باشند و بدینسان وضع کساد ی به اضافه ی تورم و محرومیت های بیشتر مردم را پابرجا کنند

لازم است نگاهی نیز به نرخ های رشد تولید ناخالص داخلی داشته باشیم تا اثر بخشی بودجه را در اقتصاد بهتر دریابیم

جدول ۳ نرخ های رشد تولید ناخالص داخلی (درصد)

سال	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1397	1398
							پیش-بینی اول	پیش-بینی دوم	پیش-بینی
نرخ با احتساب درآمد نفت	7/4	0/7	3/6	0/5	/8	3/7	1/8	0/5	- 5/5
	-	-			10				
نرخ بی احتساب درآمد نفت	0/4	0/2	4/2	7/0	6/2	4/6	0/7	2/8	- 8/3
	-								

می بینیم که فشار تحریم و در واقع بروز نخستین نشانه های آن به شدت بر کاهش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی موثر می افتد (سال های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۶ را مورد توجه قرار دهید). به این ترتیب برای سال ۱۳۹۷ پیش بینی های افت رشد جدی اند البته این پیش بینی های رایج و بر مبنای نظر صندوق بین المللی پول است ولی در پیش بینی من افت نرخ بیشتر خواهد بود (تقریباً به ترتیب منفی ۱.۵ و منفی ۴). ارقام و سمت و سوی بودجه می تواند هم عامل افت و هم نتیجه ی آن باشد. در مجموع چشم انداز نا روشن و محدود در درآمد نفتی موجب کاهش توانمندی بودجه و بنابر این تأثیر منفی آن بر رشد تولید ناخالص داخلی می شود. این تأثیر منفی به منزله ی تورم و بیکاری بیشتر است.

پیش بینی ها برای رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۸ بین منفی ۵.۵ درصد تا منفی ۸.۳ درصد متفاوت اند البته پیش بینی به تحقق درآمدهای نفتی بستگی دارد. در محتمل ترین شرایط یعنی تحقق درآمد نفتی برابر با بودجه نرخ رشد تولید ناخالص داخلی می تواند در حدود منفی ۶ درصد باشد. این می تواند به معنای نرخ تورم ۴۰ درصدی و نرخ بیکاری در مرزهای ۳ درصد باشد.

راه حل چیست؟ وقتی درآمد نفتی میل شدید به محدودیت و کاهش دارد چنین به نظر می رسد که تولید ناخالص داخلی نمی تواند رشدی را تجربه کند. ساختار وابسته ی نفتی و ناکارآمد اقتصاد البته چنین پیش بینی ای را موجب می شود. اما به نظر من راه اصلی دیگری پیش روی اقتصاد گشوده است به شرط آن که دولت از سیاست های بازارگرایی افراطی خود دست بردارد. این راه عبارت است از تجدید و اصلاح ساختار توزیعی و انتقال دارایی ها و سرمایه های عاطل و ناکارآمد در چارچوب نظام برنامه ای منسجم به سمت تولید داخلی بیشتر و رفاه همگانی است؛ چیزی که به آن «رشد از راه باز توزیع» می گوئیم. این روش برای به نتیجه رسیدن البته به چند سالی زمان نیاز دارد اما کنترل های سالم و موثر در سال ۱۳۹۸ و در واقع از هم امروز، در جهت مالیات ها و هدایت منابع، به عوض کوشش برای تحمیل تورم به کارگران و حقوق بگیران، می تواند جلوی آثار تورمی و کساد را بگیرد.

دستکاری های مجلس در لایحه ی بودجه معمولاً پس از اعمال اراده ی طبقاتی به نفع قدرت اقتصادی همسو با دولت، به نوبه ی خود موجب نارسایی اثربخشی بودجه و تشدید وضعیت رکود و

تورم می شود. سازمان های مختلف از طریق فشار به کل بودجه و در واقع با نوعی به گرو گرفتن بودجه، از طریق نمایندگان وابسته به خود، در جستجوی تأمین بودجه ی لازم برای خود هستند. بی آن که به عواقب نابسامانی های ناشی از کار خود در ایجاد کساد ی و تورم بیشتر بیندیشند معمولاً انطباق عملکرد بودجه با لایحه ی بودجه بیشتر از آن چیزی است که مصوب می شود و علت آن همین فشارهای موسسات و گروه های صاحب نفع و نفوذ است. در سال های اخیر عملکرد درآمد - و هزینه ها نیز - به هر حال کمتر از بودجه ی مصوب بوده اند، اما در همان حال سازمان ها و موسسات صاحب نفوذ تا توانسته-اند سهم خود را برده اند. معمولاً فشار نارسایی بودجه بر سر بودجه ی عمرانی خراب می شود. در این سال های مورد بحث تملک دارایی های سرمایه ای در حدود یک سوم کمتر از بودجه ی مصوب بوده است. اما واگذاری دارایی های مالی، یعنی توسل به استقرار از مقدار پیش بینی شده ی آن زیادتر شده است (تقریباً ۱۰۳ درصد). هم چنین درآمدهای نفتی کم تر از پیش بینی شده اند (۷۲ درصد) که علت آن غیرقابل پیش بینی و نوسانی بودن بازار نفت و نیز مشکل کشور در فروش نفت در برابر فشارهای تحریم بوده است. دست آخر این که دولت زیر فشار صاحبان قدرت مالی مجبور شده است پرداخت بدهی این صاحبان را بالا ببرد و در نتیجه تملک دارایی های مالی در عمل به ۱۲۹ درصد مبلغ مصوب آن رسیده است نتیجه ی دیگر آن است که اصلاح ساختار بودجه، کارآمد کردن و تبدیل آن به بودجه ای رشدزا و در بردارنده تضمین رفاه همگانی بیشتر به جز تغییر در چگونگی توزیع درآمد و ثروت و به جز ابزار مالیات و مداخله های برنامه ای به عزم سیاسی برای مهار جدی و پایدار منابع قدرت و اعمال فشار در تدوین، تصویب و اجرای بودجه نیاز دارد

بودجه کل شامل بودجه شرکت ها (ردیف ۲) و بودجه عمومی است (ردیف ۳) منهای اقلامی که ۱-

دوبار منظور شده اند

حاصل جمع ردیف های ۵ تا ۸-۲

۳- حاصل جمع ردیف های ۱۰ تا ۱۴

حاصل جمع ردیف های ۱۶ تا ۱۹-۴

عبارت است از ردیف ۷ منهای ردیف ۱۸-۵